

Úvodní slovo

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

rok se s rokem sešel a Sborník Archivu bezpečnostních složek se chce s vámi podělit o několik pohledů na období let 1948 až 1989. Nechceme přitom narušovat vaši komfortní zónu, byť název první studie *Bičem do nich!* by tomu mohl nasvědčovat. Markéta Burman se věnuje národněsocialistickému poslanci z let 1945 až 1948 Aloisi Čížkovi a jeho odporu vůči praktikám komunistické strany. Čížek jako politiky aktivní osoba zůstal v hledáčku Státní bezpečnosti i ve francouzské emigraci, kde vydával časopis *Bič*.

Státní bezpečnost, jak víme, se při svém dohledu nad společností a z toho vyplývajících represích nevyhýbala ani sféře kultury a umění. Umělci a spisovatelé navazující v padesátých letech na předválečný surrealismus byli vystaveni jak překážkám ze strany oficiálních kulturních institucí, podporujících socialistický realismus, tak i „neoficiálnímu“ zájmu Státní bezpečnosti. Lubomír Šalomoun a Jan Šrámek s využitím dochovaného státobezpečnostního materiálu mapovali činnost skupiny surrealistů kolem Vratislava Effenbergra, kterou se režim snažil s využitím zpráv spolupracovníků této bezpečnostní složky sledovat, kontrolovat a ovlivňovat. Minimálně těmito třemi infinitivy bychom mohli vystačit i na aktivity Státní bezpečnosti vůči litoměřickému biskupovi Štěpánu Trochtovi v šedesátých letech. Veronika Časová tímto pojednáním navazuje na svůj článek z roku 2023. Tentokrát se mimo jiné zabývá nasazením spolupracovníků StB na Trochtovu osobu a přinucením jeho samého ke spolupráci. Životní příběh Štěpána Trochty v šedesátých letech pak vrcholí návratem do čela litoměřické diecéze, vyjádřený slovy v názvu článku *Vracím se k vám*.

Vedle Státní bezpečnosti byla Veřejná bezpečnost tou viditelnější. Jednu z jejích součástí, Federální kriminální ústřednu, máme dokonce spojenou s dobovým televizním pořadem, jehož název promítl Josef Vávra do titulu své studie: *Federální kriminální ústředna pátrala, radila a informovala*. Kolega Vávra se zaměřil na popis vývoje organizační struktury této součásti Federální správy Veřejné bezpečnosti od počátku sedmdesátých let do roku 1990. Autor na okraj poznamenává také její represivní využití.

V oddílu Materiály vám chceme zejména představit svazkovou agendu Státní bezpečnosti na příkladu čtyř kurýrů, kteří jsou spojeni s Příbramskem. Typické pro zpravodajské a kurýrní aktivity z přelomu čtyřicátých a padesátých let je, jak také

autor Matouš Rusnák konstatuje, že životnost těchto spolupracovníků západních zpravodajských služeb nebyla dlouhá. Naopak dlouhá byla doba trestu. Další text se soustřeďuje na strukturu archivního souboru 325: Stíhání nacistických válečných zločinců Státní bezpečností. Kolega Michal Cicvárek do textu promítl poznatky z nedávného zpracování tohoto archivního celku. Seznámí vás s historickými okolnostmi vzniku tohoto souboru, dále s obsahem fondu a s přístupem k jeho zpracování.

Oddíl Zprávy je věnován informacím o aktivitách našeho archivu, popřípadě aktualitám z oblasti dějin bezpečnostních složek. Představením jedné z činností archivu, zpracovávání archivního materiálu, byla i výše zmíněná práce kolegy Cicvářka. V rubrice již tradičně informujeme o dni otevřených dveří u příležitosti Mezinárodního dne archivů a o dalších akcích pro veřejnost. Rozsáhlejší zprávu přinášíme z prvního interního semináře ABS k hlavním činnostem archivu. V rychlosti uvedme, že šlo o zpracovávání našich archivních souborů, zpřístupňování materiálů badatelům, vyřizování žádostí, které je podloženo rozsáhlým využíváním jmenných evidencí archivu, a také formy prezentace archivu veřejnosti, mezi něž patří i toto periodikum.

Oblast historie bezpečnostních složek, do jejíž části náš archiv svou činností zasahuje, sahá od devatenáctého století do současnosti. Proto zde má místo několik zpráv zaměřených na akce k této problematice, které se letos uskutečnily v Košicích, v Benešově, v Mikulově a v Praze. Tušíme, že shrnutí badatelských témat i představení využívaných zdrojů v těchto zprávách by mohlo být pro zájemce o problematiku užitečné. Rozsáhlejší text v této rubrice věnujeme materiálu Federální správy Veřejné bezpečnosti. Iva Kvapilová v něm vychází ze svých dřívějších publikací. Přitom její text není jen užitečným souhrnem poznatků o veřejnobebezpečnostní součásti Federálního ministerstva vnitra, ale současně vytváří i potřebnou vazbu k výše zmíněnému článku o Federální kriminální ústředně, která byla součástí Federální správy VB. V neposlední řadě můžete tento text vnímat i jako anonci na nově zpracovaný archivní fond Federální správy VB a na archivní pomůcku.

Na závěr každého čísla Sborníku zařazujeme recenze či anotace publikací a také rubriku Archivní A–Ž. Nejinak je tomu i v tomto čísle. Konkrétně A–Ž představuje prostřednictvím kratších textů zajímavý archivní materiál, ke kterému se archivářky a archiváři našeho archivu dostali třeba při zpracování archivních fondů, při rešerších atd. Jestliže prozradíme, že jeden z textů pojednává o „veřejnobebezpečnostní zoo“, možná přispějeme k tomu, že mnozí z vás, čtenáři a čtenářky, začnou číst naše periodikum právě od tohoto oddílu.

Za všechny autory, redakční radu a pracovníky našeho archivu Vám, milé čtenářky a milí čtenáři, chceme popřát, aby vás čtení naší publikace obohatilo o nové poznatky a zajímavé příběhy. Budeme rádi i za zpětnou vazbu. Přispěje-li Sborník Archivu bezpečnostních složek k tomu, abychom vás potkali v našich badatelných nebo na exkurzích, budeme jenom rádi.

Pavel Vaněk